

I. BENDROJI DALIS

Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau - VMI prie FM), teikdama mokesčių mokėtojams pagalbą, jiems vykdant mokestines prievoles, parengė šį leidinį „Kaip išvengti įtraukimo į sandorius, susijusius su sukčiavimu PVM srityje“ (toliau - Leidinys), kuriame pateikiami patarimai ekonominę veiklą vykdančioms asmenims (toliau - asmenys), kaip jie, įgyvendindami Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo suformuotą praktiką, galėtų įsitikinti, jog jų sudaromais sandoriais nebus prisidedama prie sukčiavimo mokesčių srityje.

Leidinys nėra teisės aktas ir sprendimus dėl jo įgyvendinimo apimties, atsižvelgdami į konkrečias aplinkybes, asmenys turi priimti patys. Leidinys yra tik rekomendacinio pobūdžio ir jo nesilaikymas neturi tiesioginių teisinių pasekmių.

Vadovaudamiesi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Lietuvos teismų praktika (201504-30 LVAT nutartis administracinėje byloje Nr. A-383-438/2015), nacionalinės institucijos ir teismai turi teisę apmokestinamajam asmeniui atsakyti suteikti teisę į PVM atskaitą, jei, atsižvelgiant į objektyvius įrodymus, nustatoma, kad:

- sandoriai, kuriais grindžiama ši teisė, sudaryti piktnaudžiaujant;
- pats apmokestinamasis asmuo sukčiauja mokesčių srityje;
- apmokestinamasis asmuo (pirkėjas) žinojo arba turėjo žinoti, jog, įsigydamas prekes (paslaugas), jis dalyvauja sandoryje, susijusiame su tiekėjo ar kito ūkio subjekto, dalyvaujančio šių tiekimų ar paslaugų grandinės pirkimo ar pardavimo sandoryje, atliktu sukčiavimu pridėtinės vertės mokesčio (toliau - PVM) srityje, net jeigu nagrinėjamas sandoris atitinka objektyvius kriterijus, kuriais grindžiamos apmokestinamojo asmens, veikiančio kaip tokio, atliekamo prekių tiekimo ir ekonominės veiklos sąvokos.

Teismų praktikoje įtvirtinta nuostata, kad aplinkybė, jog mokesčio mokėtojas turi įstatymo reikalaujamus formaliuosius rekvizitus turinčią PVM sąskaitą faktūrą, pati savaime nepagrindžia jo teisės į PVM atskaitą ir/ar sąnaudų pripažinimą, jeigu turimų įrodymų visuma leidžia teigti, kad ūkinė operacija neįvyko arba jos turinys yra ne toks, koks pavaizduotas buhalterinės apskaitos dokumentuose.

Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatyme (toliau - PVMĮ), kurio nuostatos yra perkeltos iš 2006 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyvos dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos 2006/112/EB, 49 str. 1 d. įtvirtinta, kad taikant 0 procentų PVM tarifą apmokestinamos prekės, tiekiamos kitoje valstybėje narėje įregistruotam PVM mokėtojui ir išgabenamos iš šalies teritorijos į kitą valstybę narę (neatsižvelgiant į tai, kas (prekių tiekėjas, pirkėjas ar bet kurio iš jų užsakymu trečioji šalis) prekes gabena). Prekių tiekimas apibrėžiamas PVMĮ 4 straipsnio 1 d. 1 punkte, kuriame nurodyta, jog prekių tiekimu laikomas prekių perdavimas kitam asmeniui, kai pagal sandorio sąlygas šis asmuo arba trečioji šalis įgyja teisę disponuoti tomis prekėmis kaip jo savininkas.

Pagal Europos Sąjungos Teisingumo Teismo suformuotą praktiką, siekiant nustatyti, ar mokesčių mokėtojas turėjo teisę tiekimui taikyti 0 procentų PVM tarifą, turi būti įvertinamos trys sąlygos: 1) ar prekės buvo tiekiamos atitinkamoje valstybėje narėje registruotam PVM mokėtojui ir ar jas tiekė PVM mokėtojas; 2) ar pirkėjas įgijo teisę disponuoti prekėmis kaip savo bei 3) ar prekės buvo fiziškai išgabentos iš tiekėjo šalies teritorijos.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, aiškindamas šias nuostatas yra pažymėjęs, jog prekių tiekimas tarp ES valstybių narių apmokestinamas taikant 0 procentų PVM tarifą tik tada, kai pirkėjui yra perleidžiama teisė disponuoti prekėmis kaip savo, o prekių tiekėjo turimi dokumentai užtikrina, ne tik prekių pardavimo faktą, bet ir tai, kad jos buvo išgabentos iš Lietuvos ir, kad pirkėjas įgijo teisę jomis disponuoti kaip savo.

Pagal PVMĮ 56 straipsnio 1 dalį, pareiga įrodyti 0 procento PVM tarifo pritaikymo pagrįstumą tenka šį tarifą pritaikiusiam PVM mokėtojui bei pagrįstumo sąlygai įrodyti turi būti pateikiami

nekeliantys abejonių dėl savo turinio rašytiniai įrodymai (2013-09-16 LVAT nutartis administracinėje byloje Nr. A-556-1752/2013).

Remiantis šiomis nuostatomis, asmenims yra keliami reikalavimai, kuriuos įvykdydami jie turi imtis atitinkamų veiksmų, siekdami įsitikinti, kad vykdomais sandoriais nėra prisidedama prie sukčiavimo mokesčių srityje.

II. INFORMACIJOS APIE BŪSIMĄ VERSLO PARTNERĮ SURINKIMAS

Atsižvelgiant į tai, kad teisei į PVM atskaitą atsirasti būtinas ne tik formalių reikalavimų įvykdymas, bet ir realus atitinkamų sandorių turinys bei teisingas jų atvaizdavimas apskaitos dokumentuose, sandorio šalys turėtų imtis veiksmų, kurie užtikrintų minėtų duomenų tikrumą ir garantuotų, kad prekių tiekimą arba paslaugų teikimą vykdo realią ekonominę veiklą vykdomasis asmuo.

Prieš priimant sprendimą įsigyti prekes/paslaugas iš naujo verslo partnerio arba tiekti jam prekes/paslaugas, siektina ne tik aptarti sutarties objektą ir pagrindines sąlygas, bet ir minėtais tikslais surinkti papildomą informaciją, pavyzdžiui: apie buveinės ir veiklos vykdymo vietas (adresus), asmenis (jų kontaktinius duomenis), kurie turės įgaliojimus atstovauti kitai šaliai, bendradarbiaujant bei pasirašant dokumentus. Asmenų, kurie derybų ir sandorių vykdymo metu atstovaus kitai šaliai, tapatybei ir įgaliojimams patikrinti turėtų būti skiriamas ypatingas dėmesys.

Siekiant įsitikinti, kad kita būsimų sandorių šalis vykdo veiklą, vadovaudamasi teisės aktų reikalavimais, gali būti paprašoma pateikti įmonės registravimo pažymėjimą (jo kopiją) ar atitinkamo registro išrašą, PVM mokėtojo registracijos pažymą (jeigu jis PVM mokėtojas), leidimo steigti akcizais apmokestinamų prekių sandėlį, registruoto gavėjo/siuntėjo pažymėjimo, turimų leidimų, atestatų, susijusių su vykdoma veikla bei licencijų atitinkamai veiklai vykdyti (kai veikla yra ribojama ar licencijuojama), kopijas.

Siekiant surinkti papildomos informacijos ir/arba įsitikinti, kad būsimos verslo partnerio pateiktieji duomenys yra teisingi, gali būti pasinaudota galimybėmis:

- apsilankyti būsimos verslo partnerio buveinėje arba veiklos vykdymo vietoje, atkreipti dėmesį, ar jis turi realias priemones vykdyti veiklą (prekių sandėliavimo ar/ir gamybinės patalpas, personalas ir pan.);
- susitikti su kitos šalies atstovu, siekiant patikrinti jo tapatybę ir įgaliojimus atstovauti būsimam verslo partneriui. Rekomenduojama numatyti, kad atitinkamus asmenų įgaliojimus patvirtinantys dokumentai su jų parašų pavyzdžiais yra sudėtinė sudaromų sandorių dokumentų dalis.

Pažymėtina, kad sprendimai dėl išvardytų ir papildomų galimybių išnaudojimo, siekiant surinkti ir patikrinti informaciją apie būsimą verslo partnerį, yra priimami, vadovaujantis protingumo ir proporcingumo kriterijais bei atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes. Jeigu yra sudaromi tęstiniai verslo sandoriai, rekomenduojama informaciją apie verslo partnerį patikrinti ne tik prieš sudarant pirmąjį sandorį, bet ir pasirinktinai, prieš vėlesniais laikotarpiais sudaromus sandorius, patikrinti verslo partnerio PVM kodo galiojimą, įsitikinti ar nepasikeitė asmenys įgalioti jį atstovauti ir pan.

Papildomos informacijos apie būsimą verslo partnerį galima rasti internete, taip pat galima pasinaudoti įmonių, teikiančių verslo partnerių patikimumo (kreditingumo) vertinimo paslaugas, paslaugomis. Remiantis šiais šaltiniais, galima patikrinti, ar būsimos verslo partnerio komerciniuose pasiūlymuose teikiama informacija yra tikra, ar apie jį nėra neigiamos ar prieštaringos informacijos. Jeigu būsimas verslo partneris yra užsienio šalies ūkio subjektas, be minėtų verslo partnerio patikimumo patikrinimo šaltinių, papildomai gali būti pasinaudota prekybą skatinančių organizacijų (ekonominės plėtros agentūrų, pramonės ir prekybos rūmų, asociacijų ir kt.), galinčių suteikti informacijos apie savo šalies ūkio subjektus, paslaugomis.

Pažymėtina, kad viešumas, aktyvi rinkodaros veikla ir ilgalaikės investicijos į vykdomą veiklą netiesiogiai patvirtina būsimos verslo partnerio patikimumą ir jo veiklos tęstinumą.

III. SURINKTOS INFORMACIJOS APIE BŪSIMĄ VERSLO PARTNERĮ (LIETUVOS KONTRAHENTĄ) PATIKRINIMAS

Apie būsimą verslo partnerį surinktą informaciją galima patikrinti tokiais būdais:

VMI prie FM interneto svetainėje (adresu www.vmi.lt). VMI prie FM, siekdama užkirsti kelią mokesčių įstatymų pažeidimams ir padėti mokesčių mokėtojams surinkti bei patikrinti informaciją apie būsimus verslo partnerius, interneto svetainėje skelbia duomenis apie įregistruotus mokesčių mokėtojus, PVM mokėtojus bei asmenis, kurie vengia vykdyti savo mokestines prievoles. VMI prie FM interneto svetainėje asmuo gali patikrinti tokius Juridinių asmenų registre (toliau - JAR) ir Lietuvos mokesčių mokėtojų registre (toliau - MMR) tvarkomus duomenis apie naują verslo partnerį:

- pavadinimą, mokesčio mokėtojo identifikacinį numerį, PVM mokėtojo kodą;
- įregistravimo/išregistravimo MMR ir įregistravimo pridėtinės vertės mokesčio mokėtoju datas;
- MMR nurodytus kontaktinius duomenis: registracijos adresą, telefono numerį, el. pašto adresą (jei šie duomenys nurodyti).

Atsižvelgiant į tai, kad aukščiau nurodyti mokesčių mokėtojo duomenys iš JAR į MMR integruojami kitą darbo dieną, šių duomenų aktualumą taip pat patartina patikrinti JAR interneto svetainėje adresu <http://www.registrucentras.lt/jar/p/>.

VMI interneto svetainėje, Gyventojams ir Verslui skirtų portalų srityje „Rinkmenos“, taip pat galima patikrinti:

- ar būsimam verslo partneriui (juridiniam asmeniui) yra duotas mokesčių administratoriaus nurodymas atsiskaityti negrynaisiais pinigais. Pažymėtina, kad nurodymas atsiskaityti negrynaisiais pinigais mokesčių mokėtojui gali būti duodamas už padarytus teisės aktuose nustatytus pažeidimus;
- ar būsimas verslo partneris nėra įtrauktas į nesąžiningai savo mokestines prievoles vykdžiusių asmenų, kuriems mokesčių administratoriaus sprendimais patvirtintos papildomai mokėtinos sumos, sąrašą;
- ar būsimas verslo partneris nėra įtrauktas į sąrašą asmenų, nevykdančių/klaidingai vykdančių prievoles, pavyzdžiui, asmenų savininkai ir vadovai nevykdo mokesčių administratoriaus nurodymų ir neatvyksta į AVMI bei nepateikia tikrinti buhalterinės apskaitos dokumentų; asmenys nevykdo mokestinių prievolių: neteikia arba pateikė klaidingas mokestinių laikotarpių deklaracijas; asmenys įtraukti į didžiausių skolininkų, nesumokėjusių deklaruotų mokesčių, sąrašus.

- Valstybinės kelių transporto inspekcijos prie Susisiekimo ministerijos interneto svetainėje adresu <http://www.vkti.gov.lt/> galima patikrinti informaciją apie krovinį pervežimo paslaugas teikiančių įmonių krovinį pervežimo licencijas.

- Statybos produkcijos sertifikavimo centro internetinėje svetainėje adresu www.spssc.lt galima patikrinti informaciją apie atestuotas statybos įmones ir specialistus.

Tikrinant būsimų verslo partnerių patikimumą, gali būti naudojamos ir kitos tiek Lietuvos, tiek ir užsienio institucijų ar įmonių interneto svetainės, pavyzdžiui: licencijas, leidimus, sertifikatus išdavusių institucijų interneto svetainės (galima ir tiesiogiai kreiptis į atsakingas institucijas), įvairių biržų prekių pardavimo svetainės.

IV. SURINKTOS INFORMACIJOS APIE BŪSIMĄ VERSLO PARTNERĮ (UŽSIENIO KONTRAHENTĄ) PATIKRINIMAS

VMI interneto svetainėje, Gyventojams ir Verslui skirtų portalų srityje „Rinkmenos“, galima patikrinti ES valstybių narių PVM mokėtojų identifikacinius duomenis: PVM mokėtojų kodus, įregistravimo PVM mokėtoju/išregistravimo iš PVM mokėtojų duomenis, registracijos adresus.

ES valstybių narių PVM mokėtojų kodų galiojimą galima patikrinti nurodytose interneto svetainėse, įvedus šiuos paklausimo duomenis: ES valstybės narės pavadinimą ir tos ES valstybės narės tikrintino PVM mokėtojo kodą.

Vadovaujantis VMI prie FM viršininko 2013 m. rugsėjo 27 d. įsakymu Nr. VA-56 patvirtintomis Europos Sąjungos valstybių narių pridėtinės vertės mokesčio mokėtojų identifikacinių duomenų tikrinimo taisyklėmis (2018 m. rugsėjo 5 d. Nr. VA-68 redakcija), ES valstybių narių PVM mokėtojų identifikaciniai duomenys gali būti patikrinami ir tokiais būdais:

- apsilankius Europos Komisijos interneto svetainėje ec.europa.eu/taxation_customs/vies/vieshome.do;
- paskambinus bendruoju VMI prie FM telefonu 1882;
- i.MAS portale tiesiogiai pateikiant užklausą arba naudojant i.MAS žiniatinklio paslaugą (angl. WebService).

ES valstybių narių teritorijoje registruotų akcizais apmokestinamų prekių savininkų, sandėlių ir registruotų gavėjų akcizų identifikacinius numerius ir jų registruotas prekių kategorijas galima pasitikslinti Europos Komisijos interneto svetainėje http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/seed/.

Kitų valstybių mokesčių mokėtojų identifikaciniai duomenys (pavadinimai, adresai) gali būti patikrinami Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos interneto svetainės <http://www.urm.lt> pagalbinėse nuorodose į kitų šalių ambasadų ar konsulinių įstaigų interneto svetaines, kuriose pateikiamos tų šalių mokesčių mokėtojų duomenų paieškos bazės.

VMI prie FM pažymi, kad dėl papildomos informacijos, kurios nėra galimybės gauti iš viešai prieinamų informacijos šaltinių, pateikimo gali būti susitariama su būsimu verslo partneriu, prieš pradėdant vykdyti sandorius, vykdant iš anksto numatytas ir įdiegtas „Pažink savo klientą“ procedūras.

V. RIZIKOS POŽYMAI BŪSIMO VERSLO PARTNERIO PATIKIMUMUI ĮVERTINTI

Asmuo, svarstydamas ar sudaryti sandorius su galimu verslo partneriu, turėtų atkreipti dėmesį į tai:

- 1) ar žinomi būsimos verslo partnerio veiklos vykdymo vietos, buveinės adresai;
- 2) ar žinomi konkretūs būsimos verslo partnerio atstovai ryšiams palaikyti, telefono numeriai, el. pašto adresai. Slepiant informaciją, gali būti siekiama nepaviešinti asmenų, kuriems atsirastų atsakomybė už neteisėtus veiksmus;
- 3) ar atstovas, įgaliotas sudaryti sandorius įmonės vardu (asmuo ryšiams palaikyti), turi reikiamą profesinę kompetenciją, ar jam nekyla sunkumų pristatant įmonės veiklą ar siūlomas prekes/paslaugas;
- 4) ar būsimas verslo partneris pageidauja, kad atsiskaitymai vyktų per trečiuosius asmenis, perleidžiant akcijas, atsiskaitant skolų perkėlimo, reikalavimų perleidimo sutartimis ar grynaisiais pinigais (sąžiningai veikiančios įmonės paprastai turi sąskaitą banke ir atsiskaitymus vykdo per ją);
- 5) ar susitikus su nauju verslo partneriu, nepavyksta nustatyti jo tapatybės ir įgaliojimų: motyvuodamas įvairiais argumentais jis atsisako pateikti atitinkamus dokumentus;
- 6) ar sandorius siūloma vykdyti su apmokestinamuoju asmeniu, įregistruotu užsienio šalyse arba teritorijose, kuriose taikomi lengvatiniai mokesčių tarifai (pvz., JAV Delavaro, Oregono, Nevados valstijose arba tikslinėse teritorijose, vadinamose „mokesčių rožaus“ šalyse, jų sąrašas yra pateiktas Lietuvos Respublikos finansų ministro 2001-12-22 įsakyme Nr. 344), nors prekių kilmė arba realus paslaugų teikėjas yra iš kitų šalių, arba numatytas tokio subjekto dalyvavimas atsiskaitymuose;
- 7) ar siūlomas vienkartinis sandoris, ar ilgalaikiai ryšiai, kaip ilgai būsimasis verslo partneris vykdo veiklą ir ar turi reikiamos patirties savo veiklos sferoje. Pažymime, kad, sudarant atsitiktinius sandorius su įmonėmis, apie kurių veiklą neturima jokios informacijos, tuo pačiu yra priisiimama ir didesnė su tokiais sandoriais susijusi rizika. Todėl rekomenduojama, prieš vykdant sandorius, surinkti kuo išsamesnę informaciją apie būsimos partnerio veiklą - prekių (paslaugų) tiekėjus ar pirkėjus, vykdomą didmeninę ar mažmeninę prekybą, gamybą, subrangovus ir kitus asmenis, kurie dalyvaus, teikiant paslaugą, prekių ar žaliavų tiekėjus (jei vertinamas tiekėjas) ir pan. Ši informacija taip pat netiesiogiai gali padėti įvertinti būsimos partnerio patikimumą;

8) ar nekelia įtarimų siūloma prekių (paslaugų) kaina, ar siūloma prekių kaina nėra nepagrįstai maža, ar ji atitinka šiuo metu rinkoje esamą analogiškų prekių kainą (mažesnė prekių kaina gali būti susijusi su mokesčių vengimu, siekiu kuo greičiau realizuoti nelegalias, neteisėtai būdais įsigytas prekes);

9) ar aiški prekių kilmė ir jų patekimas į šalies rinką: jei prekės nėra pagamintos Lietuvoje, jos turėjo būti importuotos ar įsigytos iš kitos ES valstybės narės ir į Lietuvos valstybės biudžetą galimai turi būti sumokėti importo ar su prekių įsigijimu iš ES susiję mokesčiai; jei prekės (paslaugos) yra perparduodamos per kelias grandis (kelis PVM mokėtojus, skirtingas užsienio valstybes), yra didesnė rizika, kad ekonomiškai nepagrįsti perpardavimo sandoriai sudaromi mokesčių vengimo ar mokestinio sukčiavimo tikslu. Vienas iš rizikos veiksnių taip pat yra faktas, kad atsiskaitymuose dalyvauja trečioji šalis, t. y. kai pinigus prašoma pervesti į sandorį nedalyvaujančio subjekto sąskaitą;

10) ar nėra žinomi, ar viešai skelbti (spaudoje, televizijoje, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo internetinėje svetainėje www.lat.lt, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo internetinėje svetainėje www.lvat.lt) duomenys, kad būsimo verslo partnerio vadovaujantys darbuotojai ir/ar savininkai yra dirbę bankrutavusiose, neteisėtą veiklą vykdžiusiose įmonėse;

11) ar iš anksto žinomos konkrečios prekių pakrovimo ir pristatymo vietos, ar nekelia įtarimų siūlomos prekių pristatymo aplinkybės. Galimų pažeidimų rizika yra didesnė, kai prekes siūloma pristatyti į (arba iš) trečiųjų įmonių ūkinės komercinės veiklos vietas ar kai būsimas verslo partneris prekių pakrovimo ar pristatymo vietas negali tiksliai nurodyti, nors nuo to priklauso prekių transportavimo kaina, ir ši informacija turėtų būti žinoma, užsakant transportą;

Tais atvejais, kai ketinama vykdyti veiklą, susijusią su prekių tiekimu į kitas šalis, rekomenduojama, sudarant susitarimus su būsimais prekių pirkėjais, iš anksto susitarti, kaip bus patvirtinamas prekių pristatymas / teisės disponuoti preke perdavimas, pvz., kad prekių pirkėjas pirmą, didesnės vertės ar rizikingesnių tiekimų atvejais, taip pat kai prekes išsiveža pirkėjas savo transportu, raštu ant transporto važtaraščio bei papildomai elektroniniu paštu patvirtintų prekių gavimo faktą (nurodytų prekių priėmimo datą, iškrovimo adresą, ūkio subjekto, kurio patalpose ar sandėlyje iškrautos prekės, identifikacinius duomenis, prekes priėmusio fizinio asmens pareigas, vardą, pavardę).

VI. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

Vykstant pasaulio ekonomikos globalizacijai, verslui persikeliant į skaitmeninę erdvę, tam tikros „Pažink savo klientą“ procedūros tampa įprastomis priemonėmis, siekiant sumažinti verslo rizikas. Šios procedūros gali būti svarbus elementas, siekiant iki minimumo sumažinti riziką, kad mokesčių mokėtojas gali būti įtrauktas į sukčiavimo, mokesčių išvengimo ir/ar užvaldymo tikslais vykdomus sandorius. Šios rizikos įvertinimas ir atitinkamų būsimų verslo partnerių vertinimo procedūrų įdiegimas gali sumažinti riziką, susijusią su galimomis neigiamomis mokesčinėmis pasekmėmis dėl Leidinio I dalyje įvardintų reikalavimų nepaisymo.

Šiuo tikslu mokesčių mokėtojai turėtų išnaudoti visas turimas galimybes, neapsiribodami Leidinyje nurodytais veiksmais, siekdami įsitikinti, kad vykdomais sandoriais jie neprisideda prie sukčiavimo mokesčių srityje.

Rekomenduojama su šiaame leidinyje pateiktomis rekomendacijomis susipažinti ne tik įmonių vadovams, bet ir supažindinti įmonių darbuotojus, atsakingus už verslo sandorių sudarymą, naujų klientų paiešką ir pan.